

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

katedra psychologie

Teze bakalářské práce

Etnická identita Krymských Tatarů

Lucie Hykešová

© 2015 ČZU v Praze

Souhrn

Tato práce se zabývá tím, jaké hlavní prvky vytváří etnickou identitu příslušníků krymskotatarského národa. Jsou zde objasněny pojmy související s „etnickou identitou“ a „etnickou menšinou“, neboť Krymští Tataři jsou etnickou resp. národnostní menšinou žijící na Krymském poloostrově a v dalších místech, kde tvoří diaspory. Dále práce obsahuje údaje o Krymských Tatarech, jako jsou např. historické události či informace o jejich jazyku, náboženství, institucích, atd. Pro sběr těchto dat byla využita technika studia dokumentů. Teoretické části se prolínají s praktickým výzkumem, čili výpověďmi Krymských Tatarů, kteří byli dotazováni prostřednictvím kvalitativních výzkumných metod, a sice polostrukturovaných rozhovorů a dotazníků. Cílem práce je odpovědět na výzkumné otázky týkající se etnické identity dotazovaných, tedy zjistit, které prvky své etnické identity považují za nejdůležitější a jakým způsobem ji udržují a předávají dalším generacím.

Klíčová slova: Krymští Tataři, turkický národ, Krym, etnická identita, etnická menšina, národ, krymská tatarština, deportace, kultura, asimilace

Úvod

V současné moderní době je problematika etnických menšin významným tématem. Vzhledem k rozmanitosti etnik, jazyků a kultur se na etnické menšiny pohlíží jako na kulturní dědictví lidstva. Je všeobecná snaha v rámci nezadržitelného asimilačního procesu v současné multikulturní společnosti podporovat emancipační projevy těchto skupin, odlišnost a etnické vědomí, kterými mohou udržovat své etnické identity, a tím lze zabránit jejich splnutí s většinou, tedy jejich zániku.

Krymští Tataři jsou původním národem Krymského poloostrova, který osídlili již ve 13. století. Po velkou část své historie museli ale o své území bojovat, a to zejména s Ruskem. Postupem času přestali být z důvodu značné imigrace ruského obyvatelstva ve své původní zemi většinou, a kromě podílu jejich populace na celkovém počtu obyvatel Krymu se snižovala i jejich moc nad poloostrovem. Během 2. světové války byl celý krymskotatarský národ kvůli obvinění z kolaborace násilně vysídlen převážně do středoasijských zemí. V nuceném exilu Krymští Tataři žili téměř půl století a po celou dobu nepřestali bojovat o návrat do své vlasti. Po uvolnění politického režimu v Sovětském svazu na konci 80. let se začali na Krym hromadně vracet a dnes jich zde opět žije již kolem 250 000 a tvoří tak přibližně 12 % populace Krymského poloostrova. V současné době mají status národnostní

menšiny, a ačkoli oprávněně usilují o status původního obyvatelstva, zatím jim nebyl přidělen. Je překvapivé, že si navzdory dlouhodobému utiskování ze strany Ruského impéria a později Sovětského svazu a mnohaletému životu v exilu dokázali udržet svou etnickou identitu.

Cíl práce a metodika

Cílem této práce je zjistit, jaké prvky tvoří etnickou identitu dotazovaných Krymských Tatarů a které z nich tito dotazovaní považují za nejdůležitější a proč. Dále se práce zaměřuje na to, jaká je úloha těchto prvků při předávání etnické resp. národní identity dalším generacím.

Hlavní výzkumná otázka a podotázky tedy jsou:

- *„Co Krymští Tataři považují za hlavní prvky své etnické identity?“*
  - *„Jak a kdy si dotazovaní uvědomují svou etnickou příslušnost?“*
  - *„Co Krymským Tatarům napomáhá udržovat jejich etnickou resp. národní identitu?“*
  - *„Jakým způsobem probíhalo a probíhá předávání etnické resp. národní identity dalším generacím?“*

Pro ozřejnění stěžejních pojmů bylo využito studium dokumentů, tedy odborné antropologické literatury a odborných článků a studií. Na základě této sekundární techniky sběru dat byly zjištěny i informace o Krymských Tatarech. Pro přiblížení současné politické situace na Krymu bylo využito především zpravodajství. Pro zjištění informací k zodpovězení výzkumných otázek byl využit kvalitativní přístup, a sice technika dotazování prostřednictvím dotazníku s polostrukturovanými a otevřenými otázkami a polostrukturovaného rozhovoru.

Převážná část dotazovaných, tedy 18 z celkového počtu 24, byla oslovena přes sociální síť Facebook a CoachSurfing. Těmto informátorům byly rozeslány dotazníky s téměř 40 otázkami, a s některými z nich byla později navázána užší spolupráce pro doplnění informací a podrobného rozvinutí některých okruhů výzkumu.

Další informátoři byli osloveni při terénním výzkumu na Krymu v srpnu roku 2013 v rámci projektu „Pestrá Evropa“. Terénní výzkum trval přibližně dva týdny ve městech Bachčisaraj, Sevastopol, Foros a Simferopol. Tento výzkum byl zaměřen především na současnou situaci Krymských Tatarů na Krymu a jejich integraci mezi krymské obyvatelstvo. Terénní výzkum měl být zopakován v létě roku 2014, ovšem kvůli aktuální

politické situaci nemohl být uskutečněn. Pro tuto práci byly využity výpovědi 5 oslovených informátorů.

S informátorkou Arzy K., která již tři roky studuje v Praze, se autorka seznámila v prosinci roku 2013 na akci pořádané obecně prospěšnou společností Dům národnostních menšin v Praze „Tatarský kulturní večer“. Informace byly od této dotazované získávány prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů v rámci několika setkání a zodpovídáním doplňujících otázek při elektronické komunikaci.

Zhodnocení výsledků a závěr

Za nejdůležitější prvky své etnické resp. národní identity dotazovaní považují především krymskou tatarštinu, krymskotatarskou kulturu, tradice a zvyky, společnou historii, tedy zejména období národního utrpení, vědomí, že patří do krymskotatarské komunity a jedinečnost, která je odlišuje od ostatních národů. Jsou to zejména jejich národní hodnoty, které jim vštěpují rodiče od dětství, tedy hlavně úcta ke starším lidem, pracovitost a pohostinnost. Samotnou výchovu považují také za jeden z prvků, kterými se výrazně odlišují od ostatních národů. Identifikuje je jejich respekt a láska k národní kultuře a také soudržnost. Jednota se projevuje nejen při setkávání k oslavě svátků, připomínání si výročí či solidaritě s těmi, kteří zažili deportaci. Projevuje se zejména vědomím důležitosti fungování kulturních, vzdělávacích a politických institucí či finanční podporou jediné krymskotatarské televize. Považují za důležité udržovat svou národní identitu a kulturu a předávat ji dalším generacím, neboť si velice přejí, aby jejich národ nezanikl. Toho se snaží docílit i tím, že kladou důraz na dodržování endogamie. Kromě toho, že někteří dotazovaní uvedli, že každý národ má dobré i špatné lidi, neřekli o svém národu nic negativního, což také potvrzuje jejich soudržnost a vzájemnou loajalitu.

Z výpovědí dotazovaných týkajících se přímo jejich vztahu ke Krymu, z jejich výpovědí o historii a současné politické situaci na Krymu je zřejmá jejich silná vazba a láska k němu. Všichni ho považují za svou vlast a velká část věří, že je s ním krymskotatarský národ pokrevně spjat. Jsou přesvědčení, že nikde jinde než zde nemohou nikdy nalézt domov a že pouze zde se mohou stát silným národem. Kromě toho si myslí, že mají na Krym výhradní právo, neboť jsou jeho původními obyvateli. Násilná deportace a nucený život mimo Krym, čili 'odebrání' domoviny, způsobil, že si ho Krymští Tataři v té době velice idealizovali, cítili nespravedlnost a ublížení a toužili po návratu. Tyto pocity, které upevňovaly jejich vztah ke své vlasti, předávali svým dětem. Ty je, ačkoli se narodily již

jinde, přijaly za své. Pocit ublížení během historie a láska ke Krymu měly v minulosti i nyní velkou roli při upevňování národní identity a při jejím předávání dalším generacím. Mnozí uvedli jako hlavní prvek své etnické identity právě historii a také tragédii z roku 1944 a 2014. Za stěžejní pro udržování etnické identity považují povědomí o historických událostech, které si nemají připomínat pouze příslušníci krymskotatarského národa. Má s nimi být seznamován i okolní svět, neboť vědomí, že se o ně někdo zajímá, jejich národní identitu podporuje.

Ve velké části výpovědí na otázky zaměřené na úlohu krymskotatarského islámu při vytváření etnické identity dotazovaní uvedli, že je islám pro příslušníky jejich národa důležitou součástí jejich národní identity, a že navzdory nepříznivé historii a náboženskému útlaku ze strany Sovětského svazu neztratil svůj význam. Toto je případ i menší části dotazovaných. Ovšem výrazně větší část dotazovaných se označila za nepřilíš nábožné, někteří dokonce za nevěřící. Všichni však slaví a dodržují náboženské svátky a tradice, neboť jsou významnou součástí krymskotatarské kultury. Nedá se tedy říci, že by všichni Krymští Tataři byli hluboce věřící muslimové a že by islám jako takový byl hlavním prvkem jejich etnické identity. Nicméně ji taktéž vytváří, a to především prostřednictvím kultury, se kterou je úzce spjat. Důležitost islámu v národní kultuře a také národní soudržnost se projevily po návratu Krymských Tatarů na Krym, kdy z vlastních prostředků obnovovali zničené mešity či budovali nové.

Mnoho dotazovaných považuje za hlavní prvek své etnické identity a důležitý nástroj k jejímu udržení a předávání dalším generacím jazyk, tedy krymskou tatarštinu. Mnozí dokonce uvedli, že ve chvíli, kdy hovoří krymskou tatarštinou, se cítí se být skutečnými Krymskými Tatary. Převážná část krymskou tatarštinou hovoří a považuje za důležité ji učit i své děti. Velká část z těch, kteří ji neumí, má snahu se ji doučit samostudiem. Za velice podstatnou pro rozvoj krymské tatarštiny mnoho dotazovaných vnímá existenci krymskotatarských škol, kterých je zatím jen velmi malé množství.

Kromě školství upevňuje národní identitu Krymských Tatarů i činnost krymskotatarských politických organizací Medžlis a Kurultaj, které se snaží obhajovat jejich zájmy a práva. Velká část dotazovaných má k Medžlisu pozitivní postoj a je vděčná za jeho existenci. Mnozí dotazovaní považují jeho bývalého předsedu a nynějšího nejvyššího představitele Krymských Tatarů Mustafu Džemiljeva za svého vůdce a obdivují ho. Přáli by si mít ovšem na Krymu větší politický vliv, tedy být výrazněji zastoupeni v krymském parlamentu, což by se také na udržování národní identity kladně podepsalo. Při dalším výzkumu by bylo zajímavé zaměřit se na to, jak se Krymští Tataři stavějí k otázce vzniku vlastního krymskotatarského státu.

Etnická identita se nikdy neskládá pouze z jediného identifikačního prvku, ale z kombinace několika z nich, případně všech. V případě etnické identity Krymských Tatarů se na jejím vytváření skutečně podílejí všechny dříve zmíněné prvky, a sice národní historie s národními tragediemi vytvářející kolektivní paměť, silná vazba s vlastí, vnímání důležitosti jazyka i v případě jeho neznalosti, kultura s národními tradicemi, zvyky a hodnotami, náboženství a sebeuvědomění o sounáležitosti s národem. Nedá se říci, který z těchto prvků je při vytváření etnické identity Krymských Tatarů nejdůležitější. Každý z nich má svůj význam, který se měnil v čase v závislosti na historii. Etnická identita krymskotatarského národa je tedy určována a upevňována historickými událostmi, které jejich příslušníky spojily a sjednotily. To, že museli bojovat o svou vlast, způsobilo jejich silnou vazbu k ní.

Nejužívanější zdroje:

ANDRUSIECZKO, Piotr. Ethnic and Political Situation in Crimea: 20 Years in the Shade of a Potential Conflict. In: BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ. *Etnické komunity: Vyjednávání pozice v majoritě*. Praha: Univerzita Karlova, 2012. ISBN 9788087398289.

BRETON, Roland. *Atlas jazyků světa: Soužití v křehké rovnováze*. Praha: Albatros, 2007. ISBN 9788000018836.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Etnicita a nacionalismus: Antropologické perspektivy*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2012. ISBN 9788074190537.

HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody: Příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. ISBN 9788074190100.

PARGAČ, Jan. Krymští Tataři: etnická konsolidace, destrukce a hledání budoucnosti. In: TOMANDL, Miloš. *Studia Ethnologica XIV*. Praha: Univerzita Karlova, 2008. ISBN 9788024611556.

ŠATAVA, Leoš, *Jazyk a identita etnických menšin: Možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-86429-83-0